

A III. BOLGÁR HADTEST CSAPATAINAK VÉDELMI HARCAI SOMOGY MEGYE TERÜLETÉN¹ (1945. március 6—20.)

Godó Ágnes

Az 1. Bolgár Hadsereg (hat hadosztály, kb. 100 000 fő) 1945 január első felében váltotta fel a védelemben levő szovjet és jugoszláv csapatokat Ötvöskónyi—Heresznye—Barcs, a Dráva folyó északi partja mentén Torjáncig. A Budapest felszabadításáért folyó hadművelet idején a bolgár hadsereg aktív védelmi harcot vívott Ötvöskónyi és Heresznye közötti terepszakaszon.

Február 20-án a 3. Ukrán Front parancsnoka, Tolbuhin marsall utasította a front alárendeltségébe tartozó csapatokat, hogy az előzőleg elkészített védelmi terepszakaszokon szilárd védelemmel morzsolják fel az ellenség csapásmérő csoportosítását, és menjenek át döntő támadásba Bécs irányában.²

A bolgár hadsereg csapatai február közepétől harcászati és politikai kiképzésen vettek részt. A vezetés megjavítása érdekében a hadosztályból két hadtestet szerveztek. Intézkedés történt a csapatok tűzerejének és mozgékonyságának növelésére is.

A bolgár arcvonal hossza február végén kb. 150 km volt. A hadsereg védelmének első lépcsőjében *nyugaton* a 10. gyaloghadosztály, *délen* a 8. gyaloghadosztály, *délkeleten* a 11. és a 3. gyaloghadosztály helyezkedett el. A második lépcsőben *északon* a 12. gyaloghadosztály és *nyugaton* a 16. gyaloghadosztály készült fel a védelmi harcra.

¹ Részlet az 1. Bolgár Hadsereg 1945. évi márciusi védelmi harcainak történetéből.

² Fejezetek hazánk felszabadításának történetéből. Zrínyi Kiadó, Bp. 1960. 116—122 o.

A III. bolgár hadtest helyzete március 5-én

A bolgár hadsereg arcvonalának nyugati szakaszán a III. bolgár hadtest a 10., a 8. és a 12. gyaloghadosztályokkal, valamint a tartalékban levő 16. gyaloghadosztállyal mintegy 35 km-es sávon védelemre rendezkedett be.

A III. bolgár hadtesttel szemben öt magyar és hat német zászlóalj, húsz üteg és 29 harcokosi folytatott harctevékenységet. A bolgár erő ezen az arcvonalszakaszon mind létszámban, mind pedig tűzerőben többszörös fölényben volt. Bár itt a bolgár hadtestparancsnok rendelkezésére nem álltak harcokosik, a három tüzérezred és a páncéltörő ütegek összpontosított tüzével ezt a hiányt ellensúlyozni tudta. A bolgárok nyugati arcvonalszakaszán az ellenség arcvonalkilométerenként alig több mint egy század erő és 2 löveg sűrűséget hozott létre. Ez igen kevés volt a támadás végrehajtásához. A németek mégis ezt a módszert alkalmazták, mert ez lehetővé tette számukra, hogy a siker kimélyítése, az erő fokozása céljából erős tartalékokat képezzenek. Azonkívül a védőt is sikerül megtéveszteniük az erők tényleges csoportosítását illetően.

A megtévesztés sikerült is, a III. bolgár hadtest parancsnoka ugyanis az erőviszonyok alakulásából kiindulva olyan elhatározásra jutott, hogy a németek ezen a terepszakaszon továbbra is védelemben maradnak. A terepviszonyok is ezt a következtetést támasztották alá. Lehetségesnek tartotta azonban, hogy a szovjet csapatok ellen irányuló csapás esetén Ötvöskőnyi—Nagyatád körzetében az ellenség támadást kísérel meg azzal a céllal, hogy megakadályozza a bolgár csapatok segítségnyújtását.

Tosev tábornok egy nagyobb erejű ellentámadást csak akkor tartott valószínűnek, ha a németek komoly erősítést kapnak ezen az arcvonalszakaszon. Ezért állandó légi felderítést rendelt el, melynek célja a német csapatmozgások figyelése volt.³

A III. hadtest parancsnokának helyzetmegítélése helyesnek bizonyult. A németek valóban nem terveztek a 10. és 8. bolgár hadosztály sávjában nagyobb erejű támadásokat. Hiszen itt a terepviszonyok a védelemben levő bolgár csapatoknak kedveztek.

A bolgár védelem nyugati szakaszán a terep igen tagolt

³ Bolgár Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban BHL) 6. állag, 1. leltár, 32. irat, 11. lap.

volt. A sík részeket 2-től 6—10 m szintkülönbséggel dombok öveztek. Bővizű csatornahálózat — a Kapos- és a Rinya-patak — szelte át. A csatornák néhol elérték a 2—6 m szélességet és 2 m mélységet is. Meredek, 1,5 m magas partjaik mentén töltések húzódtak, amelyek nagyszerű védelemet biztosítottak. A február végén beálló olvadás, a gyakori esőzések nemcsak megduzzasztották a csatornák vizét, de mocsaras területté változtatták környéküket is. Az omlós somogyi fekete föld marasztaló sártengerré változott. A talajvíz kis tavakat alkotott a mélyebben fekvő területeken. Az esőzés és az olvadás⁴ következtében a földutak járhatatlanná váltak. A műutakat ellepte a víz. Mindez megnehezítette a harckocsik, gépjárművek mozgását.

Az ellenség erejét és esetleges szándékát mérlegelve, a hadtesttörzs kidolgozta a védelem tervét, amelyet a hadosztályparancsnokok⁵ a maguk védősávjában pontosítottak. Megszervezték az együttműködést, a tűzrendszert, a páncél- és léghárítást stb.

A német csapatmozgásokból következtetve, az 1. Bolgár Hadsereg parancsnoksága igen lényegesnek tartotta a bolgár hadosztályok, elsősorban a 10. és 12. gyaloghadosztály szoros együttműködését a szomszédos szovjet csapatokkal,⁶ mivel Kaposvár irányában számolni lehetett a németek támadásával. Ez a támadás a bolgár csapatokra akkor jelentett közvetlen veszélyt, ha az ellenség csapása a 299. szovjet és a 10., illetve 12. bolgár hadosztály csatlakozási pontját éri.

A Nagyabajom—Kutas közötti sávban — tehát a 299. szovjet lövészadosztállyal szemben — a 92. német gépkocsizó dandár és három hegyi, illetve gyaloghadosztály állt készen a támadásra. Ez azt jelentette, hogy a várható támadás első lépcsőjében a fasiszta hadvezetés kb. három gyalogzászlóaljat, több mint 100 löveget és aknavetőt tudott elhelyezni arcvonal kilométerenként, ami lényegesen magasabb harcászati sűrűséget jelentett a védelemben levő szovjet hadosztályéhoz viszonyítva.

A német csapatok ellentámadása március 6-án 1 óra 15 perckor indult meg a déli arcvonalszakaszon. Itt két csapást mértek egy időben: Donji Miholjac és Valpovo térségében a IV. bolgár hadtest és a 3. Jugoszláv Népi Felszabadító Hadsereg

⁴ A márciusi harcok idején az időjárás jobbára felhős és esős volt, a hőmérséklet 4—7° között ingadozott.

⁵ A hadosztályok védelmi tervét lásd: BHL. 11. és 64. állag.

⁶ Az együttműködés, a közös tűzrendszer megszervezése, a közös vezetés, valamint az esetleges átalárendelés kérdéseiben történt megállapodásokat jegyzőkönyvben rögzítették. Megtalálható: BHL. 6. állag, 1. leltár, 23. irat.

csapatai ellen. Néhány óra múlva megindult az ellenség támadása Nagybjajom irányából is. A hitlerista erők a főcsapást a Velencei-tó és a Balaton között a 26. Szovjet Hadsereg csapataira mérték.

*Harctevékenység a bolgár védelem
nyugati arcvonalszakaszán*

Március 6-án, hajnali 4 órakor az ellenség rendkívül erős tüzérségi és aknavető tüzet zúdított Nagybjajom körzetéből a 299. szovjet lövész- és a 10. rodopei bolgár gyaloghadosztály állásaira. Kevéssel ezután az e térségben levő összes német tüzérség akcióba lépett.

A tüzelőkészítés után 4 óra 45 perckor az ellenség kb. 10 km-es sávban megindította támadását két német gyaloghadosztály, egy magyar gyalogdandár és egy páncélos dandár erővel Kaposvár irányába azzal a céllal, hogy áttörje a védelmet, majd az 57. Szovjet Hadsereget oldalba támadva, gyors ütemben elérje Kaposvárt. A főcsapást a 299. szovjet és a 10. bolgár hadosztály közötti csatlakozási pont irányában mérték. Bár a szovjet és bolgár felderítés megállapította, hogy az ellenség a támadás előtti napokon átjárókat létesített az aknamezőkön és műszaki akadályokon, egyik sem tette meg a szükséges intézkedéseket a csatlakozási pontoknak tűzzel való lezárására és biztosítására. De nem biztosították kellően a 299. szovjet lövészadosztály ezredei közötti csatlakozást sem.

Az ellenség tüzérségi előkészítésének megkezdése után a szovjet tüzérség is azonnal tüzet nyitott és jelentős veszteségeket okozott a németeknek. A támadást azonban megakadályozni nem tudta. Az ellenség az erős tüztámogatás mellett rövid idő alatt elérte a 299. szovjet lövészadosztály védelmének első árkait, ahol elkeseredett közelharccra került sor. A szovjet alegységek a túlerőben levő fasisztákkal vívott hősi küzdelem ellenére sem tudták megtartani védőállásaikat. 10 óra 30 perckor a németek áttörték a szovjet lövészadosztály védelmének peremvonalát, majd tovább mélyítve a betörést, elérték a Nagybjajom—Jákó közötti műutat. A szovjet alegységek nehéz helyzetbe kerültek.

A hadosztályparancsnoknak az áttörés felszámolására tett intézkedései — mivel nem ismerte kellően a helyzetet — nem voltak elég hatékonyak. A hadosztály második lépcsőjének ellenlökése a kedvező pillanat elmulasztása, valamint az együtt-

működés és a tüzérségi biztosítás megszervezésének hiányosságai miatt meghiúsult.⁷

A 3. Ukrán Front törzse hadműveleti osztályának parancsnoka, Taraszov tábornok, a márciusi harcok idején az 1. Bolgár Hadsereg törzsében dolgozó Bannikov szovjet ezredesen keresztül kérte a bolgár hadsereg törzsfőnökét, Pjotr Hadzsivanov ezredest, hogy az előzetes megállapodás értelmében a 12. bolgár gyaloghadosztály egy ezredét irányítsa Csököly körzetébe, ahol az — a 64. lövészhadtest hadműveleti alárendeltségében — vegyen részt a védelmi harcokban és a közös ellenlékések végrehajtásában.⁸

A bolgár hadsereg törzsfőnöke 10 óra 30 perckor utasította a III. hadtest parancsnokát, hogy a 3/12. tarackos tüzérosztállyal megerősített 31. várnai ezredet riadóztassa és azonnal indítsa útnak Csököly felé. Ugyanakkor értesítette a 64. szovjet hadtestparancsnokot is, hogy 12 óra 30 perckor Kadarkútról Csökölyre indítja a kért bolgár segítséget.⁹

Nikola Botev parancsnoksága alatt a bolgár erők 14 óra 30 perckor meg is érkeztek Csökölyre.

A bolgár ezredparancsnok, Gigére, a 299. szovjet lövészadosztály harcálláspontjára ment. A szovjet hadosztályparancsnokkal, Travnyikov tábornokkal egy, a Jákó felé vezető út mentén levő romházban találkozott. A tábornok tájékoztatta a bolgár ezredparancsnokot a helyzetről.

„A helyzet komoly és súlyos — mondta. — Az ellenség a mélységből friss erőket vetett harcba és elérte Kiskorpád, Jákótól délre 500 m-re Ragyogó-tanya, a patak északi partja,¹⁰ Kisbajom északkeleti határa, 158-as magassági pont vonalát. Jákó—Kisbajom szakaszon legalább két-három ellenséges gyalogzászlóalj támad. Harckocsikat — az említett terepszakaszon — a németek egyelőre nem vetettek harcba. Az ellenség egyes helyeken igen heves, másutt kisebb lendülettel támad. A bal szárnyon a 958. lövészezred elkeseredett harcot vív a túlerezű ellenséggel és csak igen nehezen tudja tartani a Ragyogó-tanyától keletre eső dombot, a patak déli partját, majd tovább Kisbajom és a 158-as magassági pont közötti terepszakaszt. Amint látják, egy ezreddel a helyzetet jelentősen meg lehet javítani.”¹¹

Botev ezredparancsnok jelentette, hogy a 31. várnai gyalog-

7 Fejezetek hazánk felszabadításának történetéből. Zrínyi Kiadó. Bp. 1960. 158. o.

8 BHL. 6. állag, 1. leltár, 5. irat, 349. lap.

9 Uo. 350. lap.

10 A Kapos patakról van szó.

11 Nikola Botev: Szilisztraiak a Honvédő Háborúban. DVI (Bolgár Állami Katonai Kiadó) Szófia, 1957. 97. o. (bolgárul).

ezred teljes létszámmal, kellően felkészülve feladatára vár. A szovjet tábornok erre felderülve közölte a hadtestparancsnok parancsát: „Az ezred 16 óra 30 perckor hajtson végre ellenlökést Ragyogó-tanya—Kisbajom közötti terepszakaszról Csököly—Nagybajom általános irányban, semmisítse meg a betört ellenséget Ragyogó-tanya és Kétkerék körzetében. Estére jusson ki a vasútvonaltól északra fekvő területre és e szakaszon állítsa helyre a hadosztály védelmének eredeti helyzetét, továbbá teremtsen kapcsolatot a Kisbajomnál bekerített szovjet alegységekkel.”¹²

Az ezred 16 óra 30 perckor megkezdte ellenlökését. Harctevékenységet a 299. szovjet hadosztály tüzérsége és saját tüzérsztyája támogatta. A bolgár egység 19 óra 30 perckor elérte a kaposvári vasútvonalat Jákó és Kutas között, és a németeket visszavetette eredeti állásaikba — teljesítve ezzel napi feladatát.¹³ A harcban különösen kitűnt a bolgár tüzérsztya, pontos tüze érzékeny veszteségeket okozott a németeknek.¹⁴

Az est beálltával az ezred védelembe ment át. Az 1. zászlóalj Kisbajom nyugati szélén, a 2. zászlóalj a községtől keletre 1—1,5 km-re, a 3. zászlóalj pedig a Ragyogó-tanyától nyugatra levő kis tó és a csököly—jákói út közötti terepszakaszon rendezkedett be védelemre. A parancsnoknak felderítési adatok nem álltak rendelkezésre, nem értékelhette a védelem terepviszonyait, ezért nem tudta megszervezni kellően sem a védelmet, sem a tűzrendszert. Csak pirkadatkor derült ki, hogy a terep védelemre igen kedvezőtlen, elsősorban azért, mert a peremvonal előtt levő sűrű cserjés akadályozta a figyelést és a kilövést, viszont az ellenség rejtetten közelíthette meg a bolgár állásokat. A bizonytalan helyzetben az ezredparancsnok fokozott gondot fordított a figyelés megszerzésére.

Az ezred feladata az elfoglalt terepszakasz műszaki megerősítési és megvédése volt.¹⁵

Még inkább megnehezítette a 31. várnai gyalogezred helyzetét, hogy az éjszaka folyamán sűrű hó esett.

Március 6-ról 7-re virradó éjjel a németek átcsoportosítást hajtottak végre. 5 óra 30 perckor kb. 150 bolgár egyenruhába bújtatott fasiszta megközelítette a bolgár állásokat,¹⁶ majd rohamra indult. Mögöttük mintegy 500 ellenséges katona nyomult előre. A rajtaütés azonban nem sikerült, mert a 2. bolgár

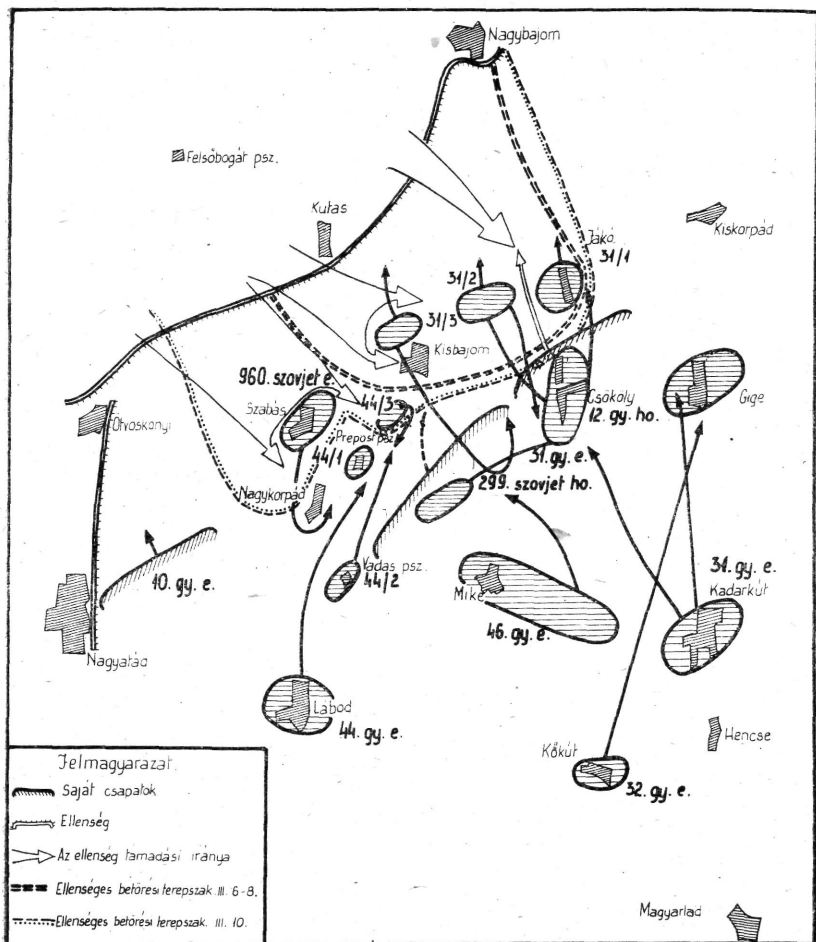
¹² BHL. 6. állag, 1. leltár, 5. irat, 350. lap.

¹³ Uo.

¹⁴ BHL. 6. állag, 1. leltár, 314. irat, 174. lap.

¹⁵ BHL. 6. állag, 1. leltár, 5. irat, 351. lap.

¹⁶ Otcsecsztyven Front 1945. március 31. szám.

Harctevékenység a III. bolgár hadtest sávjában (1945. március 6–20.)

zászlóalj harcélőrsé és rejtett figyelői időben észrevették a közeledő fasisztákat és tüzet nyitottak rájuk. A németek egy pillanatra megtorpantak. Elkéseredett harc lángolt fel.¹⁷ A túlerőben levő ellenséggel folyó egyenlőtlen küzdelemben a zászlóalj minden katonája haláltmegvető bátorsággal küzdött. Különösen kitűntek a 3/12. tüzérsztyály útegeinek tüzei, akik pon-

¹⁷ BHL. 11. állag, 2. leltár, 9. irat, 480. lap.

tos tüzükkel drágán fizették az ellenséggel minden talpalatnyi földet.¹⁸ Az öt órán át tartó gyilkos tűzharc után a németek kénytelenek voltak visszavonulni. A mintegy 650 főt számláló ellenséges csoportnak 300 fő vesztesége volt halottakban és sebesültekben.¹⁹

Mivel az ellenség törekvése kétségtelenül arra irányult, hogy mielőbb áttörjön Kaposvár felé, további nagyerejű támadásokra lehetett számítani. Ezért az 57. Szovjet Hadsereg parancsnoksága a 64. hadtestet mintegy másfél ezrednyi tüzérséggel és a 6. gárda-lövészhadtest egy ezredével erősítette meg.²⁰

A III. bolgár hadtest parancsnoka a 12. gyaloghadosztály másik, tartalékban levő ezredét, a 46. gyalogezredet, a közvetlen páncéltörőosztályt, valamint a 3. műszaki rombolózászlóaljat előrevonta Kadarkútra.²¹

Várható volt azonban az is, hogy az ellenség egy új irányban, Kadarkút—Szigetvár felé próbál meg áttörni. Ezért a 12. gyaloghadosztály törzsfőnöke a 32. gyalogezredet és a 1/12. tüzérosztályt Gige—189. magassági pont—Csököly terepszakasza vonta előre, a 31. gyalogezred védőszakaszától keletre.²²

A hadosztálytörzs Rinyakovácsiba települt.

Március 8-ra virradó éjszaka, 2 óra 10 perckor, a németek megrohamozták a 31. várnai ezred 1. és 2. zászlóalját. A bolgár tüzérségi és aknavető tűz azonban megállásra és meghátrálásra kényszerítette a támadókat. 3 óra 30 perckor az ellenség megismételte a rohamot, de a bolgárok ezt is visszaverték. Ebben elsősorban a 3/12. tüzérosztály pontos tüzének volt döntő szerepe.²³ A tüzérek iránt egyre fokozódott a bolgár és szovjet katonák hálája és elismerése.²⁴

A 299. szovjet lövészadosztály parancsnoka külön köszönetet mondott a bolgár katonáknak, mert bátor helytállással megakadályozták, hogy az ellenség a szovjet hadosztály háta jusson.²⁵

7 óra 30 perckor 50 harcokocsival és rohamlöveggel négy német gyalogezred újabb támadást indított Nagybjom—Jákó

¹⁸ BHL. 6. állag, 1. leltár, 314. irat, 171. lap.

¹⁹ Uo.

²⁰ Fejezetek hazánk felszabadításának történetéből. Zrínyi Kiadó. Bp. 1960.

159. o.

²¹ BHL. 6. állag, 1. leltár, 53. irat, 380. lap.

²² BHL. 11. állag, 1. leltár, 2. irat, 521. lap.

²³ Uo.

²⁴ BHL. 6. állag, 1. leltár, 314. irat, 171. lap.

²⁵ BHL. 11. állag, 1. leltár, 2. irat, 521. lap.

terepszakasról Kiskorpád irányába.²⁶ Az ellenség azonban nem tudott sikert elérni.

Délután 17 órakor Jákótól északra újabb ellenséges roham kezdődött és a németek 19 órára tért nyertek a Kiskorpádtól keletre levő terepszakaszon és elérték Ragyogó-tanyát.

A 12. gyaloghadosztály azt az utasítást kapta, hogy erősítse meg védelmét Nagybjom—Kiskorpád—Kadarkút—Szigetvár körzetében és akadályozza meg az ellenség áttörését Kadarkút felé.²⁷

A hadosztály erőinek elhelyezése a következőképpen alakult:

A 31. várnai ezred Kadarkút—Mike—Ragyogó-tanya körzetében helyezkedett el. Az ezred március 8-án 7 órától ismét a 12. gyaloghadosztály alárendeltségébe került, és ugyanazt a harcfeladatot folytatta, mint az elmúlt két napban.²⁸

A 31. várnai ezred jobb szomszédja, a 32. zagorai gyalogezred, Gige—189. magassági pont—Csökölytől északnyugatra fekvő terepszakaszt birtokolta. Feladata a 31. várnai ezred és a szomszédos szovjet egység támogatása volt.

A 12. hadosztály tartaléka, a 46. dobрудzsi gyalogezred és a 12. műszaki rombolózászlóalj Kadarkúton volt. A hadtestparancsnok a 12. hadosztály megerősítésére a hadosztályparancsnok alárendeltségébe utalta a 2/II. gépesített tüzérsztyályt.²⁹

A 31. várnai ezred védelmének súlypontja a jobbszárnyon volt. Az ezredparancsnok figyelőpontja a 159. magassági pont lett. Az egység parancsnoka utasította az alparancsnokokat a figyelés, a felderítés és harcbiztosítás megszervezésére és feszes végrehajtására.

Március 8-án este kiadott 17. sz. parancsának befejező részében Botev ezredes meleg szavakkal fordult katonáihoz. Arra kérte őket, hogy e nehéz órákban, fegyverrel a kézben győzzék le az ellenséget, öregbítve a Bolgár Néphadsereg bátorságának hírnevét.³⁰

Március 9-én a 31. bolgár ezred arcvonalszakaszán nyugalom volt. A szovjet légiő bombázta az ellenség állásait és a jákói vasútállomást. A bolgár ezred Csökölynél levő állásai ellen 18 órakor a németek intéztek bombatámadást.

²⁶ Fejezetek hazánk felszabadításának történetéből. Zrínyi Kiadó. Bp. 1960. 159. o.

²⁷ BHL. 11. állag, 2. leltár, 9. irat, 87. lap.

²⁸ Uo.

²⁹ BHL. 11. állag, 1. leltár, 2. irat, 521. lap.

³⁰ BHL. 11. állag, 2. leltár, 9. irat, 88. lap.

Nagybajom térségében a szovjet arcvonalszakaszon egész nap folyt a harc, azonban a 64. hadtest csapatai minden ellenes rohamot visszavertek.

Mivel a felderítőszervektől nagyobb német csapatmozgásokról érkezett hír, az 1. Bolgár Hadsereg törzsfőnöke, Hadzsi-ivanov ezredes I—568. számú parancsában utasította a 12. gyaloghadosztály parancsnokát, hogy fordítson fokozott gondot a Kadarkút—Szigetvár terepszakasz védelmére, mely egyben a hadsereg jobbszárnyát is alkotta. A védelem megerősítésére a hadsereg tartalékából (16. gyaloghadosztály) kivonta az 58. gyalogezredet és a 16. tüzérezred 4. tarackos tüzérosztályát. Elrendelte, hogy ez az erő még az éj folyamán Patosfa—Somogyhatvantól északra erős védelmet építsen ki.³¹

Március 10-én az ellenség már hajnali 3-kor megrohmozta a 32. zagorai gyalogezred 3. zászlóalját a Csökölytől nyugatra, Jákó felé vezető országútnál. Vállalkozása azonban kudarcba fulladt. A véres és heves harcban, amely egyes helyeken közelharccá fejlődött, a bolgárok megakadályozták a németek minden tényérését. Az ezred, de különösen a 3. zászlóalj helyzetét igen megnehezítette az a körülmény, hogy a havazás, majd az olvadás következtében a lövészárkokat elöntötte a víz.³² A harcosok bokáig, sok helyen pedig térdig álltak a fagyos vízben. De még ez a rossz fizikai és lelki hatást kiváltó helyzet sem ásta alá a bolgár katonák küzdőszellemét, nem befolyásolta a harc menetét: a zagoraiak szilárdan kitartottak.

A roham visszaverése után a németek egy ideig csendben maradtak, majd 8 órakor megkezdték a 31. ezred állásainak tüzérséggel való belövését a Csököly és Gige közötti terepszakaszon.³³ Délre a tüzérségi és aknavető tűz fokozódott és 14 órára elérte tetőfokát. Ekkor az ellenség 22 harckocsival és rohamlőveggel megerősített kb. egy hadosztálynyi erővel hatalmas csapást mért a tüzelőkészítés során nagy veszteséget szenvedett 31. várnai ezredre.³⁴ Az ellenség csapása három hullámból tevődött össze. Az első, a harckocsik nélkül indított roham az első árkokban védő 31/2. bolgár zászlóalj pontos géppuska és aknavető tüzének hatására megtört. Száz és száz kézigránát robbant és az ellenség, sok halottat és sebesültet hátrahagyva, kénytelen volt visszavonulni.

A németek később, a terepet jól kihasználva, áttörtek a 2.

³¹ BHL. 11. állag, 1. leltár, 2. irat, 302. lap.

³² Uo. 520. lap.

³³ BHL. 11. állag, 2. leltár, 9. irat, 481. lap.

³⁴ Uo.

és a 3. zászlóalj közötti, kellően nem biztosított hézagon és a 2. zászlóalj jobbszárnyának átkarolására törekedtek.

Az ellenség támadásának második hulláma a 3. zászlóalj ellen irányult azzal a céllal, hogy elvágja a csökölyi—kisbajomi utat és Kisbajomtól délre az ezred hátába jusson. Amikor az ellenség az első árkokat 150—200 m-re megközelítette, a Koszta Cankov hadnagy parancsnoksága alatt álló 8. gyalogszázad az alegység védelmének peremvonala előtt ellenlökést hajtott végre. Ez rendkívül kockázatos vállalkozás volt, de sikerrel járt. Amikor a németek meglátták a feléjük rohanó bolgárokat, megfordultak és futásnak eredtek. A század megállt és erős tüzet zúdított a visszavonuló ellenségre.

A 8. század hősi harca ellenére a fasisztáknak sikerült átkarolniuk a 2. zászlóalj jobbszárnyát. Az alegység azonban ellenlökést végrehajtva, ki tudta magát szabadítani.

A harmadik hullámnál az ellenség újra megkísérelte tervének végrehajtását. 14 óra 30 perckor az áttörés sikerének kimélyítésére tartalékkolt 71. SS hadosztálytól a 22 harckocsiból és rohamlövegből álló harckocsizászlóaljat és több gyalogos alegységet vetett be mindössze 2 km arcvonalszélességben. A főcsapást az 1. és 2. zászlóalj védelmére, a kisegítő csapást pedig a 3. zászlóalj harcrendjére mérte.

Az ezred rendkívül nehéz helyzetbe került. A páncéltörő század kisürméretű, 3,7 cm-es német gyártmányú páncéltörő lövegei nem tudták átlőni a harckocsik páncélját és így azok akadálytalanul közeledhettek az ezred állásai felé. Órákig tartó drámai küzdelem kezdődött. Az egyenlőtlen harcban a bolgár századok elkeseredetten küzdöttek. Új és új hőstetteket hajtottak végre. A parancsnokok és politikai helyettesek bátorságukkal, személyes hőstettekkel buzdították a katonákat, akik elszántan követték példáikat. Nagyon nehéz órákat élt át a bolgár ezred. A szakasz- és századparancsnokok többsége hősi halált halt vagy súlyosan megsebesült. A lőszer fogyott, pótlásra nem volt kilátás. Az összeköttetés megszakadt. Az ezrednek már nem voltak tartalékai, de a szovjet hadosztálynak sem. A 2. zászlóalj parancsnoka, Mihajlov őrnagy, mindezt tudta, de bízta a katonákat: helyt kell állni, ez a feladat! Közben a gyűrű egyre szűkült a zászlóalj körül. Mihajlov elhatározta, hogy áttöri a gyűrűt és egy mocsaras horhosba visszavonja alegységét. Az áttörés sikerült, ide a német harckocsik már nem tudtak eljutni. A zászlóalj elvonulását a 4. század fedezte. Itt maradt Mihajlov is és töretlen hittel buzdította kitartásra a halálosan kimerült katonákat. Amikor látta, hogy a zászlóalj

biztonságosabb helyre jutott, nagyot kiáltott: miénk a győzelem! Ám ekkor a fasiszták gyilkos géppisztolysorozattal leterítették. Bajtársai karjában halt meg. A század a végsőig tartott, majd visszavonulása után megakadályozta az ellenség betörését az ezred védelmének mélységébe. Ezzel meghiúsította azt a szándékát is, hogy a bolgár hadsereg szárnyát áttörve, Szigetvár felé nyomuljon.³⁵

Az 1945. március 10-én folyó véres harcokban a várnai ezred Kisbajomnál hőiesen helytállt a szüntelenül támadó túlerejű ellenséggel szemben. Az ezred egésze nem, csupán a bal-szárnyon küzdő alegységek vonultak vissza a második állásokba. A várnaiak szilárd védelmén a németek minden áttörési kísérlete kudarcba fulladt és összeomlott. A bolgár katonák nemcsak sikeres ellenlökéseket hajtottak végre, de azt is bebizonyították, hogy az ellenséges túlerővel szemben is képesek megtartani állásaikat.

Ebben a harcban a 31. várnai ezred 300 főt vesztett halottakban és sebesültekben. Az ellenségnek több mint 1500 halottja és sebesültje volt.³⁶

A németek ezen a terepszakaszon további támadásaikat beszüntetve, védelembe mentek át. A szovjet—bolgár együttműködés biztosítására az egész 12. bolgár gyaloghadosztály időlegesen a 64. szovjet lövészhadtest alárendeltségébe került.³⁷ A harc irányításának segítésére a bolgár hadosztálytörzshöz a 3. Ukrán Front parancsnoka két szovjet hadműveleti tisztet vezényelt.³⁸ Ezzel egy időben a 299. szovjet lövészadosztályt a III. bolgár hadtest hadművelési alárendeltségébe utalták.³⁹

A nagyerejű német támadások során elszenvedett súlyos veszteségek arra készítették az 57. Szovjet Hadsereg parancsnokságát, hogy a Szabástól északra levő erőit visszavonja. A szovjet csapatmozgásokat felderítve, a 2. Német Páncélos Hadsereg parancsnoka új támadást rendelt el, mégpedig a 10. rodopei bolgár gyaloghadosztály jobbszárnya ellen azzal a feladattal, hogy Kisbajom—Szabás—Nagykorpád irányába törjön előre és vágja el a szovjet visszavonulás útját. Legveszélyesebb helyzetben a még Szabáson maradt 960. szovjet lövészezred törzse és törzsütege volt, mert az ellenséges előretörés a bekerítés veszélyével fenyegette.

Az ellenséges csapás elhárítását a bolgár hadseregpáncélos

³⁵ BHL. 11. állag, 1. leltár, 2. irat, 519—520. lap.

³⁶ BHL. 11. állag, 2. leltár, 9. irat, 482. lap.

³⁷ Uo. 481. lap.

³⁸ BHL. 21. állag, 1. leltár, 9. irat, 146. lap.

³⁹ BHL. 6. állag, 1. leltár, 5. irat, 416. lap.

nok a 10. rodopei gyaloghadosztály Lábodon tartalékban levő 44. tundsáni gyalogezredére bízta. Az ezred tehergépkocsikon gyors ütemben vonult Lábodról északra, elfoglalta Prépost-tanyát és Vadas-pusztát. Itt védelemre rendezkedett be. Majd egy géppuskás szakasszal megerősített 1. gyalogszázad Parusev főhadnagy vezetésével Szabás felé indult. Am közben a németek Szabáshoz értek és teljesen bekerítették az ott tartózkodó szovjet erőket. A bolgár gyalogszázad váratlanul tüzet nyitott az ellenség hátára, sikerült is rést ütnie a gyűrűn és biztosítania a szovjet ezred hátravonulását Nagykorpád felé.⁴⁰

Közben a századot kerítették be. A bolgár katonák, századparancsnokukkal az élen, több kísérletet tettek a kitörésre. Sikertelenül. A helyzet súlyosbodott, mert az ellenség egyre szűkítette a kört a bolgár alegység körül, amelyet már csak a Rinya-patak választott el a németektől. Az ellenséges harckocsik ezalatt benyomultak Szabásra. Gyilkos tűz zúdult minden oldalról a bolgárookra. Parusev főhadnagy súlyosan megsebesült. Az új századparancsnok, Dimo Denev Dobrev hadnagy, végül elkeseredett küzdelem után kivonta alegységét az ellenséges bekerítésből.⁴¹ A század 19 óra 30 percre elérte Nagykorpád határát, ahol védelemre rendezkedett be.⁴²

Az ellenség ebben a térségben Kisbajom—Szabás, ettől keletre, Móricerdő határa terepszakaszon helyezkedett el. Tüzérsége a Kisbajomtól északnyugatra levő erdőben volt nyolc német harckocsival együtt.

A Móricerdő a 44. gyalogezred déli szárnyánál terült el. Itt az első árokban a 8. gyalogszázad volt védelemben. Az ismeretlen terep fokozta a védelem nehézségeit. Ezért az ezredparancsnok a 8. századot megerősítette a 7. század egy szakaszával, feladatul adva, hogy biztosítsa a 8. század szárnyát a bekerítéstől. A 7. gyalogszázadot, amely eddig a 3. zászlóalj tartaléka volt, 2. gyalogszakaszával előrevonták a 8. század mögé esetleges rajtaütések elhárítására, illetve ellenlökések végrehajtására. Ebben a helyzetben a zászlóalj tartalék nélkül maradt. Az ezredparancsnok úgy intézkedett, hogy a 2. zászlóalj 5. százada legyen a 3. zászlóalj tartaléka. Az 5. század meg is szállta a 7. század árkait.⁴³

Este 21 órakor a németek erős rohamot intéztek a 3. zászló-

⁴⁰ BHL. 11. állag, 1. leltár, 35. irat, 19—22. lap.

⁴¹ BHL. 64. állag, 1. leltár, 5. irat, 1. lap. Sopov ezredes, a 44. tudzsáni gyalogezred parancsnokának jelentése a Szabás—Nagykorpád—Prépost körüli harcokról.

⁴² A szabási harcokról a 44/1. zászlóalj politikai helyettese, Sztaniszlav Szivirev, ma ismert író, „Az utolsó tölteny” címmel elbeszélést írt a Bolgarszki Voin bolgár szépirodalmi folyóirat 1957. 2. számában.

⁴³ BHL. 64. állag, 1. leltár, 5. irat, 2. lap.

alj ellen, amely súlyos helyzetbe került. Különösen a 8. század szenvedett jelentős veszteséget az ellenség tüzétől. A 7. század gyors és határozott ellenlökései hátráltatták az ellenség előnyomulását. A németek azonban hajnalban mégis áttörték a védelmet és a 8. század hátába kerültek. A 7. század, valamint az önként jelentkező 2. század, Dimitr Todorov hadnagy vezetésével újra ellenlökést kísérelt meg a 8. század felszabadítására. Heves harcok után sikerült is a 8. századot kb. 100 lépésnyire hátrább vonni. Ez a visszavonulás az ellenség megerősödő rohama közben történt. A 8. század Prépost-tanyára vonult vissza, ahol hevenyészett védelemre rendezkedett be. Az ellenlökés során kialakult közelharcban hősi halált halt a 2. század parancsnoka, Dimitr Todorov hadnagy is.

A 7. század továbbra is szilárdan tartotta állásait, sőt alkalmas pillanatokban ellenlökéseket is megkísérelt. Az ellenséges aknavető tűz azonban minden esetben visszavetette a bolgár alegységet. A 9. század helyzete változatlan volt, tartotta eredeti állásait és tüzellel támogatta a 7. és 8. század harcát.⁴⁴

A németek rövid idő eltelte után újabb erővel folytatták támadásukat, most már a 9. század ellen. A század védőkörlete a 44. gyalogezred legveszélyeztetettebb pontján, a Rinya-pataknál, a németek által felrobbantott híddal szemben kb. 100—150 m-re volt. Az új ellenséges rohamot erős tüzérségi előkészítés előzte meg. A zászlóaljparancsnok — Bujukliev százados — vezetésével a 7. és 8. század gyors ellenlökést hajtott végre az ellenséges erők ellen. A támadó németeknek azonban sikerült behatolniuk a 9. század első árkaiba. Todor Haralanov hadnagy, századparancsnok parancsot kapott, hogy az alegységével vonuljon vissza a 8. század terepszakaszára. Ez meg is történt.

Az ellenség azonban újra rohamozott. A súlyos helyzetben a zászlóaljparancsnok parancsára az egész 3. zászlóalj ellenlökésre készült fel. Ezalatt a zászlóalj megsegítésére 2 szovjet rohamlövég érkezett két szakasznyi lövésszel. A századokat saját parancsnokaik, a zászlóaljat pedig a zászlóalj politikai helyettes, Sztefán Szimeonov vezette.⁴⁵

Az ellenlökést sikerrel végrehajtották. A harc azonban súlyos áldozatokat követelt. Hősi halált halt a 9. század parancsnoka, Todor Haralanov hadnagy és súlyosan megsebesült a 3. zászlóalj parancsnoka, Bujukliev százados is. A szeretett parancsnokok elvesztése pillanatnyi megtorpanást idézett elő a

⁴⁴ Уо.

⁴⁵ Уо.

bolgár támadás lendületében. Ezt az ellenség azonnal kihasználta és zárótűzzel megakadályozta a bolgárok további térnyerését. A 3. zászlóalj parancsnokságát Bujukliev helyett Conkov százados, a 2. zászlóalj parancsnoka vette át. Mindkét alegység Prépost-tanya védelmét és megtartását kapta feladatul.⁴⁶

A délutáni órákban ellenséges csapás érte a 9. gyalogszázad védőkörletétől jobbra levő 1. zászlóalj 2. századát is. Egy harcokocsikkal támogatott német alegység Nagykorpád irányába indított támadást. Harcát nehéztüzérség, aknavető és az 5 harcokoci géppuskaratüze támogatta. Az 1. zászlóalj veszélyes helyzetbe került, különösen a 2. százada, mely Sztefan Vaszilevnek, az ezredparancsnok politikai helyettesének vezetésével másfél órán át elkeseredett közelharcot vívott a túlerőben levő ellenséggel.⁴⁷ Ebben a küzdelemben hősi halált halt Frtaleev főhadnagy, a század parancsnoka és Nedju Belcsev szakaszparancsnok is. A parancsnokok halála elkeseredett dühöt váltott ki a bolgár katonákból. Már egyáltalán nem rémítette őket az ellenség erő- és tűzfőlenye.

A védők azonban később mégis meginogtak. A németek ugyanis újra azt az aljas módszert alkalmazták, hogy a szovjet és bolgár egyenruhába öltöztetett fasisztákat vetettek harcba. A 44. ezred katonáiban a szokatlan jelenség bizonytalanságot keltett. Ezt a lélektani hatást akarták a németek ismét kihasználni. Ebben a válságos pillanatban Piperkov százados, zászlóaljparancsnok a tartalékban levő 1. századdal és két 76 mm-es páncéltörő löveg támogatásával váratlan ellenlökést hajtott végre és sikerült megakadályoznia a német előretörést.⁴⁸ A 3. század a heves harcok alatt elszántan védte és megtartotta kijelölt terpszakaszát.

Estére a harc lecsendesedett. A jelentékeny ellenséges erők csak jelentéktelen térnyerésről adhattak számot.

Március 11-én az ellenség nagy erőfeszítéseket tett, hogy a 44. gyalogezred jobbszárnyán, Prépost-tanyától északra levő 3. zászlóaljat bekerítse és megsemmisítse. A zászlóalj szívós ellenállást tanúsított, de kénytelen volt visszavonulni a tanyáig. Estére a zászlóalj két irányban ellenlökést hajtott végre és ennek során meg tudta szilárdítani helyzetét.

Egy másik ellenséges csoport az ezred balszárnya ellen Szabás és Nagykorpád között mért csapást. Elkeseredett kézitusa bontakozott ki. Hősi halált halt Borisz Ivanov Karakadiev

⁴⁶ Uo.

⁴⁷ Uo. 3. lap.

⁴⁸ Uo.

volt partizán, a zászlóalj kommunista parancsnoka. Nagykorpádnál halt hősi halált a szegényparaszt származású kommunista önkéntes, Gecso Decsev Gocsev. Gocsev súlyos sebet kapott. Nem tudott társai után menni. Az ellenséges katonák bekerítették. Már-már fogságba került, amikor hősi elszántsággal kézigránátért nyúlt és a rátörő hitleristákkal együtt maga is elpusztult.

Az egéznapos harc után a bolgár katonák a csekély ellenséges betörést estére felszámolták.

A kétnapos véres harcok során a 44. tundsáni gyalogezred több ellenséges rohamot vert vissza — a 3. zászlóalj egymaga tizenkettőt. Ebben a küzdelemben az ezred balszárnyán részt vettek a szovjet alegységek is. Az ezrednek a harcok alatt 30 fő vesztesége volt halottakban és sebesültekben.⁴⁹ A 44. tundsáni gyalogezred hősi halottai a Somogy megyei Lábod községben nyugszanak.

A szabás—nagykorpádi harc a bolgárok drávai védelmi harcának egyik legjelentősebb eseménye volt. Az ellenséges támadási tervek megghiúsítása, a védelem megszilárdítása ezen a terepszakaszon lehetővé tette, hogy a Drávánál létesült német hídfők felszámolására a tartalékban levő 16. bolgár gyaloghadosztályt is harcba vessék.

A 44. gyalogezred ismét tartalékba került Ganajos-pusztá —Bélaháza-pusztá—Lábod körzetében, a Szabás—Móricerdő—Nagykorpád terepszakaszon a védelmet a 960. szovjet lövész-ezrednek adta át.

Március 11-re a bolgár hadsereg nyugati arcvonalszakaszán tulajdonképpen befejeződtek a komolyabb harctevékenységek. Az ellenség védelembé ment át. Bár Nagyatád körzetében jelentős gyalogos és kisebb harckocsi erőket összpontosított,⁵⁰ újabb nagyobb német támadástól a Kisbajom—Szabás—Ötvös-kőnyi—Nagyatád terepszakaszon nem kellett tartani, mert itt a megáradt Rinya-pataktól és a talajvíztől egyre mocsarasabbá váló terület támadásra alkalmatlan volt. A német támadás tehát csakis Nagyatádtól délre, Rinyaújnép—Heresznye körzetében volt várható, ezért a bolgár hadseregpáncsnokság szükségesnek tartotta, hogy az itt levő 8. tundsáni gyaloghadosztály készen álljon egy esetleges ellenséges csapás elhárítására.⁵¹

A kialakult katonai helyzetben azonban minden jel arra mutatott, hogy a németek nem fognak a 8. hadosztály védelmi

⁴⁹ Uo. 22. lap.

⁵⁰ BHL. 25. állag, 1. leltár, 12. irat, 79. lap.

⁵¹ BHL. 6. állag, 1. leltár, 32. irat, 6. lap.

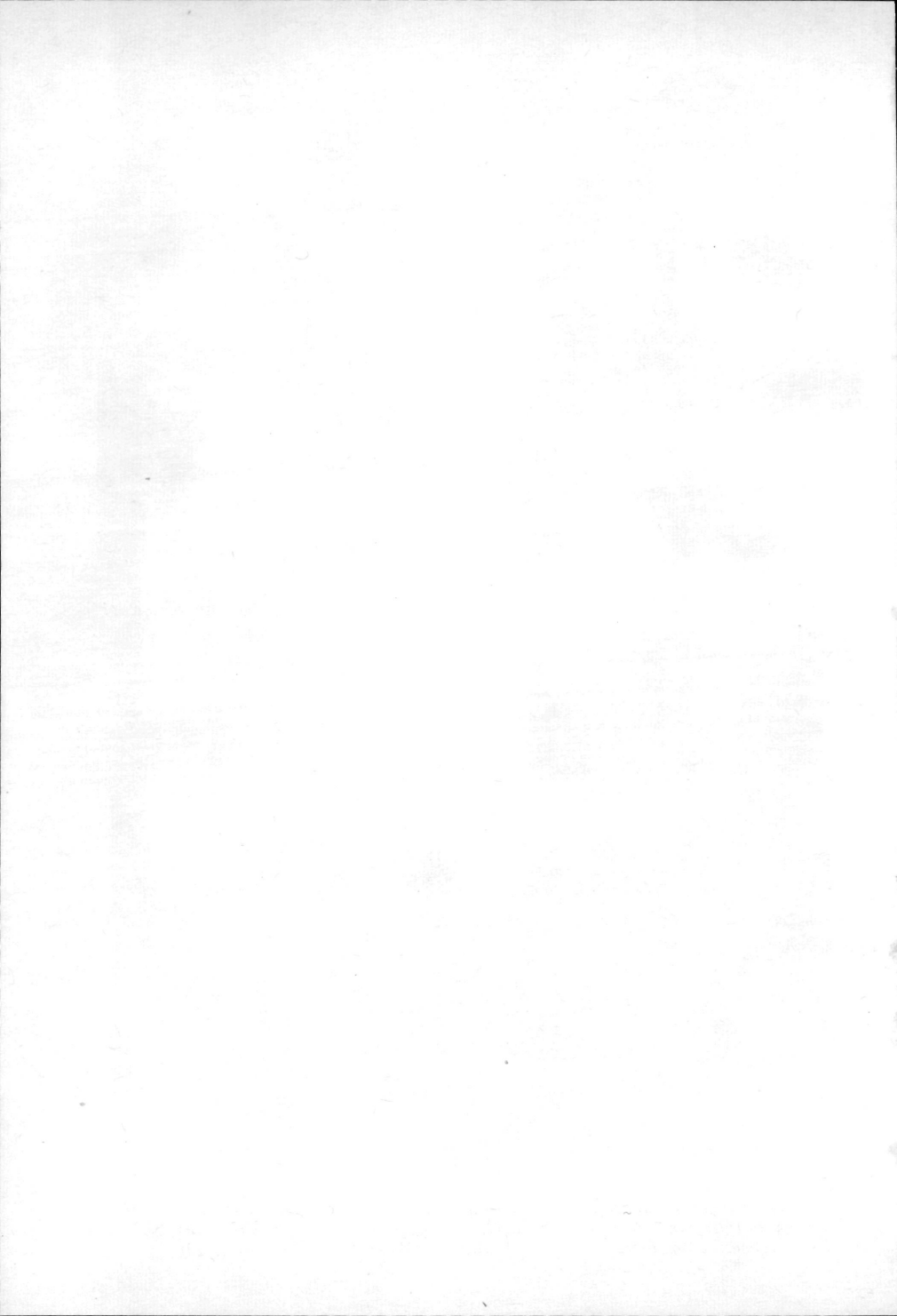
Sztojko Georgiev SZTOJKOV hadnagy, a kisbajomi harcok egyik hőse

Conju Sinderov törzssörmester, a 31. várnai gyalogezred zászlóvivője

Az 57. Szovjet Hadsereg parancsnoka, Sarohin tábornok köszönti a szovjet és bolgár tiszteket és katonákat. A kép jobb szélén Vladimir Sztojcev altábornagy, az 1. Bolgár Hadsereg parancsnoka áll

sávjában sem támadást indítani, mivel minden erejüket a Nagybajom—Jákó—Kutas terepszakaszon húzódó védelmük megszilárdítására fordították.⁵²

A bolgár arcvonal drávai szakaszán már nem volt ilyen kedvező a helyzet. A németek újabb és újabb erőket dobtak át és szívósan védték hídfőállásaikat. Felszámolásukhoz még időre volt szükség. Ezért Tolbuhin marsall levélben fordult az 1. Bolgár Hadsereg parancsnokához, Sztójcsev altábornagyhoz és minden bolgár katonához. A 3. Ukrán Front parancsnoka elismeréssel nyilatkozott a bolgár csapatok hősi harcáról, melyet hat napon át a fasiszta túlerővel vívtak. Arra kérte az 1. Bolgár Hadsereg személyi állományát, hogy még 4—5 napig tartsák ilyen szilárdan magukat, hogy a bolgár csapatok állandó harc-készségének biztosításával megsemmisítő csapást tudjanak mérni az ellenségre.⁵³

Március 11. és 17. között a nyugati arcvonalszakaszon jelentősebb esemény nem történt, csupán felderítő és gyenge tűztevékenységre került sor mindkét részről.

Március 15-én a bolgár haderő vezérkari főnöke bejelentette, hogy „a bolgár csapatok visszaverték a németeknek arcvonalszakaszuk ellen páncélos és tűzérési erőkkel indított támadását, súlyos veszteségeket okozva az ellenségnek. A Dráva balpartján létesített német hídfő keskenyedik és koncentrált támadásaink következtében mind kisebb térre szűkül.”⁵⁴

A 31. várnai gyalogezred védőszakaszán március 17-én az ellenség még egy utolsó kísérletet tett a bolgár védelem szétzúzására. Éjjel 2 óra 30 perckor erős géppuska, aknavető és tűzérési tüzet nyitott a 3. zászlóalj első árkaiba, majd megrohmozta a 7. és 8. század peremvonalát. Később az 1. zászlóalj és a 32. zagorai ezred 4. százada ellen is rohamot indított. Az éjszakai harctevékenységre előkészített lövegek azonban a peremvonalhoz közeledő ellenségre váratlan tűzcsapást mértek, megbénították erejét és súlyos veszteségeket okozva, meghátrálásra kényszerítették.⁵⁵

Ugyanezen a napon este, a 32. gyalogezred felderítő járőrei foglyul ejtették teljes felszerelésével együtt Otto Post német katonát,⁵⁶ akinek értékes vallomásai alapján a bolgár parancsnokság megbizonyosodott feltevéseinek helyességéről, arról,

⁵² Uo. 11. lap.

⁵³ BHL. 6. állag, 1. leltár, 19. irat, 177. lap.

⁵⁴ Új Dunántúl. A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front Baranya megyei lapja. 1945. március 15. szám.

⁵⁵ BHL. 11. állag, 2. leltár, 9. irat, 483. lap.

⁵⁶ Uo. 484. lap.

hogy a németek az említett térségben komoly támadásra egyelőre nem készülnek.⁵⁷

Másnap a 12. gyaloghadosztály ismét a III. bolgár hadtest alárendeltségébe került, és visszatért március 6-i védősávjába. Helyére a 64. szovjet lövészhadtest csapatai kerültek. Március 19-én a várniaiak átadták védőszakaszukat a 958. szovjet lövészezrednek és másnap 7 órára Kadarkútra érkeztek. A 12. gyaloghadosztálynak a harcokban 600 halottja és sebesültje volt.⁵⁸

Március 20. után a harctevékenység megszűnt és az 57. Szovjet Hadsereg, valamint az 1. Bolgár Hadsereg egy része felkészülhetett az új, támadó harcokra.

A közel 14 napig tartó harcokban a 2. Német Páncélos Hadsereg sem tudta Hitler parancsát teljesíteni, akárcsak a Velenicei-tó és a Balaton térségében támadó 6. SS és a 6. páncélos hadsereg.

A német fasiszta csapatok támadása az első kiegészítő csapás irányában nem járt sikerrel. Március 15-re mindössze 6—8 km mélyen tudtak csak beékelődni Kutas—Nagybajom között a szovjet védelembe. Kudarcot vallott tehát az a német elképzelés, hogy az 57. Szovjet Hadsereg védelmének áttörése után bekerítik ezt a hadsereget és egyesülnek a 6. SS páncélos hadsereggel, valamint bekerítik az 1. Bolgár Hadsereget és egyesülnek a délről támadó Weichs-csoporttal.

A 6—8 km-es térférésért viszont keserves árat fizettek. A 2. páncélos hadsereg több mint kétezer embert vesztett halottakban, sebesültekben és eltűntekben. Súlyos anyagi károk érték harceszközök, tüzérségi és gyalogsági fegyverek, harcokcsik harcképtelenné válásával, illetve elvesztésével.

⁵⁷ A 8. tudásni gyaloghadosztályra mindössze egy ízben nyitott az ellenség aknatűzet. Ezekben az aknában azonban nem robbanóanyag volt, hanem úszító, szovjetellenes propagandaanyag.

⁵⁸ A 12. gyaloghadosztály hősi halottait a különböző községek temetőjéből a nagybajomi szovjet, illetve a kisbajomi bolgár hősi temetőbe vitték. Közös szovjet-bolgár hősi sírok vannak még Szabáson, Bárdudvarnokon is.